
МОВОЗНАВСТВО

ФУНКЦІЇ *ANYWAY* У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Волкова Л.М.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається роль мовної одиниці *anyway* у створенні дискурсу. Робиться висновок, що завдяки семантиці допустовості, яка присутня в семантичній структурі *anyway* і виявляється шляхом процедури співвіднесення експліцитної та імпліцитної дискурсивної інформації, ця мовна одиниця функціонує в дискурсі як маркер зміни теми інтеракції, закриття теми інтеракції, підведення підсумків інтеракції, непогодження з точкою зору попереднього комуніканта.

Ключові слова: дискурсивний маркер, імпліцитна пропозиція, процедурна семантика, допустове протиставлення, прагматичний потенціал, мовленнєва інтеракція.

В статье рассматривается роль языковой единицы *anyway* в создании дискурса. Делается вывод, что благодаря семантике уступительности, которая присутствует в семантической структуре *anyway* и выявляется путем соотнесения эксплицитной и имплицитной дискурсивной информации, эта языковая единица функционирует в дискурсе в качестве маркера смены темы интеракции, закрытия темы интеракции, подведения итогов интеракции, несогласия с точкой зрения предыдущего коммуниканта.

Ключевые слова: дискурсивный маркер, имплицитная пропозиция, процедурная семантика, уступительное противопоставление, прагматический потенциал, речевая интеракция.

The article reveals the role of the language unit *anyway* in creating discourse. The conclusion is made that this language unit possesses concessive semantics that becomes evident when correlating explicit and implicit discursive information. The semantics of concession makes it possible for *anyway* to act as the marker of changing the topic of conversation, summing up and pre-closing device, disagreement with the previous speaker's viewpoint.

Keywords: discourse marker, implicit proposition, procedural semantics, concessive contrast, pragmatic potential, speech interaction.

У сучасній функціонально і комунікативно зорієнтованій лінгвістиці загально визнаною стала теза про те, що дослідження сутності, природи й організації найважливішої категорії людського спілкування – дискурсу – неможливе без звернення до семантичних і прагматичних особливостей слів, які формують його структуру, визначають його плин і природа яких є винятково (або переважно) комунікативною [1, с. 102]. До подібних елементів належить англійська мовна одиниця *anyway*, яка є службовим словом, оскільки позбавлена денотативно-референтної віднесеності, однак її роль у спілкуванні важко переоцінити. **Об'єктом** аналізу цієї статті стали фрагменти англомовного художнього дискурсу, які містять висловлення з мовною одиницею *anyway*. **Предмет** дослідження становлять семантичні, прагматичні та функціональні особливості *anyway*. Матеріалом дослідження слугували фрагменти художнього дискурсу, взяті з прозових творів сучасних англомовних письменників. Основною **метою** дослідження є аналіз та системний опис дискурсивних функцій *anyway*. **Актуальність** дослідження визначається необхідністю вивчення умов функціонування таких дискурсивних одиниць, які насамперед пов'язані з дешифруванням мовного коду процесу комунікації.

Мовна одиниця *anyway* отримала в сучасній лінгвістиці назву “дискурсивний маркер”. Цей термін був уперше запропонований Д. Шифрін [6, с. 312; 7, с. 54-75], яка визначає мовні одиниці *because, and, but, or, oh, now, then, y'know, I mean* як дискурсивні маркери, що пов'язують різнопланові висловлення на дискурсивному рівні. Американські дослідники Б. Фрейзер

та Д. Блейкмор значно розширили список дискурсивних маркерів англійської мови, додавши до нього багато інших мовних одиниць, серед яких знаходимо слова *anyway* та *after all*, але вони також аналізують дискурсивні маркери лише як засоби когерентності в дискурсі [5, с. 113; 4, с. 1 - 16]. Аналогічного підходу дотримується український дослідник С. В. Засєкін [3], який розглядає дискурсивні маркери сучасної англійської мови як один із засобів реалізації категорії когерентності в діалогічному тексті. В усіх зазначених дослідженнях до класу дискурсивних маркерів залучаються одиниці, що належать до різних частин мови (прислівники, сполучники, прийменники, займенники, вигуки, вставні слова, частки), але всі вони об'єднані спільною функцією формування структури дискурсу [1, с. 102]. Вважаємо, що саме на підставі цієї функціональної риси дискурсивних маркерів можна розробити їхню більш детальну класифікацію та виявити специфічні семантичні значення, які вони реалізують у мовленні. На підставі спільних дискурсивних рис ми виокремлюємо групу мовних одиниць, що мають у своїй структурі семантичний компонент "допустовість". До зазначеної групи належать службові слова *anyway*, *actually*, *anyhow*, *at any rate*, *in any event*, *at any point*, *in fact*, *after all*, *really*. Усі мовні одиниці цієї групи є носіями особливої "розмитої" семантики, яка виявляється лише при співвіднесенні висловлення, в якому міститься один із дискурсивних маркерів, з іншим висловленням, яке, як правило, присутнє в дискурсі імпліцитно.

Як уже зазначалося вище, дискурсивні маркери цієї групи мають у своїй семантичній структурі інваріантний компонент "допустовість", що можна довести, якщо співвіднести висловлення з дискурсивним маркером із пропозицією, яка це висловлення імпліцитно вводить. Розглянемо як приклад сферу дії дискурсивного маркера групи *after all* у такому фрагменті:

The doctor was rather brusque and appeared to have little time for his new patient. It was, after all, a military hospital. With scarcely a word he checked the pulse, heart, lungs, blood pressure, reflexes, and so on, then from out of the blue announced, "I think you're dehydrated" (9, 37).

Висловлення *It was, after all, a military hospital* співвідноситься з пропозицією *though doctors are expected to devote more attention to their patients*, яка не знаходить експліцитного вираження в дискурсі, але добре розуміється завдяки логічному оператору *after all*. Аналогічні функціональні риси демонструють інші мовні одиниці цього розряду, що можна підтвердити шляхом аналізу сфери дії всіх дискурсивних маркерів з інваріантним компонентом "допустовість". Так, у наступному прикладі дискурсивний маркер *in fact* також виявляє семантичне значення допустовості, яке комбінується із семантичним компонентом "уточнення", що має місце в дискурсі, коли мовцю необхідно внести поправку до попередньо наданої ним інформації:

At that time Backman, Pratt & Bolling represented many foreign companies and governments. In fact, the firm was "the address" for anyone looking for instant clout in Washington. Pay their frightening fees, and you had yourself access. Its endless lists of clients included the Japanese steel industry, the South Korean government, the Saudis, most of the Caribbean banking conspiracy, the current regime in Panama, a Bolivian farming cooperative that grew nothing but cocaine, and on and on. There were many legitimate clients, and many were not so clean (9, 36).

У наведеному фрагменті художнього дискурсу допустовий дискурсивний маркер *in fact* є носієм імпліцитної семантики, що підтверджується шляхом процедури співвіднесення. Висловлення *In fact, the firm was "the address" for anyone looking for instant clout in Washington* співвідноситься з імпліцитною пропозицією *though the reputation of many clients of the law firm was not very good*, що далі знаходить у тексті експліцитне вираження: *There were many legitimate clients, and many were not so clean*.

Отже, семантика службових слів цієї групи є процедурною й виявляється лише за співвіднесення двох пропозицій, експліцитної та імпліцитної. Саме завдяки такій унікальній особливості службові слова із семантичним компонентом "допустовість" мають багатий прагматичний потенціал, що робить їх важливим засобом реалізації різноманітних дискурсивних смислів у процесі комунікації.

Дискурсивний маркер *anyway*, який є об'єктом лінгвістичного аналізу в нашій статті, також є носієм імпліцитної семантики допустового протиставлення. Семантичний зміст службової одиниці *anyway* можна описати як *“something happened or will happen in spite of some circumstances”*. Так, наприклад, якщо ми кажемо *Thank you anyway*, ми не тільки намагаємося зберегти своє обличчя та бути ввічливими, але й одночасно в цьому висловленні імпліцитно присутній натяк, що запропонована нам послуга не допомогла чи виявилася непотрібною. Залежно від позиції у висловленні, яка, як правило, може бути ініціальною або фінальною, *anyway* може мати в діалозі такі функції: а) виступати як маркер часткової поступки, б) виступати як маркер позначення кінця дискурсивної вежі і переходу бесіди в інше тематичне русло, в) вживатися як маркер реінтродуктора головного топіку після його попереднього відхилення або г) слугувати як маркер часткового непогодження реципієнта з попереднім висловленням або фрагментом дискурсу. Іншими словами, ця одиниця може мати в діалогічному дискурсі такі прагматичні функції, як зміна теми інтеракції, закриття теми інтеракції, підведення підсумків інтеракції, непогодження з точкою зору попереднього комуніканта.

Перша інтерактивна функція *anyway* – виступати в дискурсі в ролі маркера часткової поступки з метою заперечення попередньо наданої інформації. Слід зазначити, що в цій функції аналізована мовна одиниця практично завжди розташована у фінальній позиції висловлення. Розглянемо такий приклад:

“What’s the population of Padua?” Marko asked, his first words in half an hour.

“Two hundred thousand. Why do Americans always want to know the population of every village and city?”

“Didn’t realize it was a problem.”

“Are you hungry?”

The dull throbbing in his stomach was from fear, not hunger, but he said “Sure” *anyway* (9, 90).

У цьому разі маркер *anyway* співвідносить експліцитне висловлення з імпліцитною пропозицією *though Marco was not hungry, he had to agree because he was in no position to say “No”*, яка формально не виражена, але підтверджується прагматичним контекстом, з якого ясно, що Марко залежав від свого супутника і був змушений робити все, що той накаже.

У діалогічному дискурсі є випадки, коли *anyway* зі значенням часткової поступки вживається в медіальній позиції у висловленні, але нами було зафіксовано лише декілька прикладів подібного вживання *anyway*. Слід зазначити, що в останньому випадку аналізована мовна одиниця завжди виокремлюється комою, наприклад:

“What did you do?” Luke asked.

“What does any man do in a situation like that? I came back here and poured myself a large glass of scotch. The next day I tried calling her. There was no answer at her home here in the city. I finally tried the lake house. She answered the phone, but made it clear she wasn’t going to change her mind.

“But you drove up to the lake, anyway, to see her.” Irene said (11, 216).

На наш погляд, уживання *anyway* у медіальній позиції в цьому разі свідчить про те, що автор бажає звернути увагу реципієнта лише на факт поїздки до озера, чого робити було не треба, а мета не має значення, оскільки імплікується пропозиція *though you were not allowed to go to the lake*, про що також свідчить попередній контекст.

Допустова семантика *anyway* дозволяє цьому дискурсивному оператору виступати у фінальній позиції висловлення діалогічного дискурсу як маркер часткового непогодження мовця з точкою зору попереднього комуніканта (функція (г)). Розглянемо такий приклад:

“I think that sounds like an excellent idea,” Vicki said with a sudden show of determined enthusiasm.

“Katy and I will take Irene to breakfast in the main section of the restaurant while the five of you get together in the private room. It will give you men a chance to spend some quality time together.”

“You gotta eat in the morning anyway.” Jason reminded Vicki cheerfully (11, 193).

У наведеному фрагменті дискурсивний маркер імплікує пропозицію *though you think you are doing a big favor, I don't think so*. Завдяки прагматичному потенціалу *anyway* як маркера часткового непогодження адресата з точкою зору мовця висловлення *You gotta eat in the morning anyway* отримує іллокутивну силу непрямого мовленнєвого акту іронічної оцінки.

В ініціальній позиції *anyway* часто виступає як маркер позначення кінця дискурсивної межі і переходу бесіди в інше тематичне русло. Сигнали зміни теми, тобто переходу від однієї теми до іншої під час спілкування, є одним із засобів вираження тем дискурсу [2, с. 62]. Так, у досить невеликому фрагменті діалогічного дискурсу, що наводиться нижче, *anyway* двічі виступає як маркер зміни теми:

"*You look pale, George. Haven't you been outside all summer?*"

"*I'm a graduate student, not a lifeguard, Andrew. And I must finish my dissertation by next spring*".

"*What's the urgency?*"

"*Because I want to get my degree next June.*"

"*What'll you do after that?*"

"*I don't know yet.*"

"*So what's the rush?*"

"*You wouldn't understand. But I must keep to my schedule. Anyway, I'm grateful for your enticing me up for the weekend.*"

"*Weekend? I thought you were staying the whole week.*"

"*No, no, no. I must get back to my writing.*"

"*Okay,*" Andrew capitulated. "*But if I see you scribble so much as a postcard in the next two days, I'll punch you out. Agreed?*"

"*Under protest.*" The scholar smiled. "*Anyway, old boy, how's marriage?*" (13, 234-235).

Уживання *anyway* дозволяє Джорджу, майбутньому відомому вченому, який цінує час і не бажає витратити його на зайві балачки, двічі змінювати тему, не порушуючи при цьому правил спілкування. Така стратегія ввічливої зміни теми має приховану сферу дії завдяки імпліцитній семантиці допустового протиставлення дискурсивного маркера *anyway*. У цьому разі мовець удається до непрямої стратегії зміни теми інтеракції з метою пом'якшення небажаного негативного перлокутивного ефекту, що може виникнути в реципієнта від раптової зміни теми спілкування.

Ще одна функція, яка притаманна *anyway* в ініціальній позиції, – це вживання в ролі маркера реінтродуктора головного топіку після його попереднього відхилення. Іншими словами, це повернення мовця до головної, з його точки зору, теми обговорення, незважаючи на те, що адресат намагався змінити тему. В наведеному нижче фрагменті діалогічного дискурсу Арні не дає Ріку можливості відхилитися від попередньої теми обговорення, що підтверджується не тільки *anyway*, але й імперативом *Listen to me*:

"*Did you say Carolina Panthers, Arnie?*"

"*Listen to me, Rick. Parma Panthers.*"

There was a Parma in the Cleveland suburbs. It was all very confusing.

"*Okay, Arnie, pardon the brain damage, but why don't you tell me exactly where Parma is.*"

"*It's in Northern Italy, about an hour from Milan.*"

"*Where is Milan?*"

"*It's in Northern Italy, too. I'll buy you an atlas. Anyway –*"

"*Football is soccer over there, Arnie. Wrong sport.*"

"*Listen to me. They have some well established leagues in Europe. It's big in Germany, Austria, Italy. It could be fun. Where's your sense of adventure?*" (10, 25).

Варто зазначити, що функціональним синонімом *anyway* у діалогічному дискурсі можуть виступати дискурсивні маркери *anyhow, in any event, at any point*, але вживаються вони досить рідко і тільки в ініціальній позиції у функціях (б) та (в). Так, у наступному прикладі в одному

фрагменті діалогічного дискурсу вживаються *anyway* та *anyhow*, перша мовна одиниця – як маркер повернення до попередньої теми обговорення, про що свідчить контекст, а друга – як маркер повної зміни теми:

“Griffin wasn’t the brightest light in the detail”, Abe said. “You ever meet him?”

“Couple of times, yeah.”

“So you know. Anyhow, we figure he arranged some kind of sting, put the heat on one of his witnesses. Guy might have been on something, didn’t like the way it was going. Anyway, he didn’t respond well under pressure, felt he was getting double crossed, shot Carl, something like that”(12, 37).

Як уже зазначалося, *anyway* у функції маркера зміни теми інтеракції перебуває в синонімічних зв’язках із дискурсивним маркером *in any event*. Тлумачний словник LDCE пояснює значення цієї мовної одиниці як синонімічне значенню текстового конектора *even if* [8, с. 347], що, на наш погляд, не відповідає дійсності, як підтверджує ілюстративний матеріал. Так, у наступному прикладі *in any event* уживається мовцем як маркер переходу бесіди в інше тематичне русло:

“She knew as well as I did that I would never be able to spend time with her again.”

“Because you were going to tell your folks what had happened and they would ground you?”

She smiled sadly. “There was no point in trying to lie to either of my parents. Pamela knew that as well as I did. In any event, she took me home and dropped me off in the front yard without saying another word. I never saw her again” (11, 62).

Мовець, жінка, що дає свідчення щодо загибелі подруги, раптом починає розповідати про свої непрості стосунки з батьками, але потім повертається до основної теми обговорення, про що свідчить дискурсивний маркер *in any event*.

Важливим є той факт, що *anyway* досить часто вживається носіями англійської мови, особливо в розмовному дискурсі, і практично ніколи – студентами, що вивчають англійську мову як іноземну. Основна причина полягає в тому, що для правильного й коректного вживання *anyway* необхідно розуміти механізми функціонування цього загадкового слова, без якого розмовний дискурс утрачає свою природність. Сподіваємося, що нам удалося розкрити сферу дії цієї мовної одиниці.

Отже, допустова семантика *anyway* дозволяє насичувати дискурс необхідною семантичною й прагматичною інформацією, що й робить цей дискурсивний маркер важливим засобом успішної комунікації.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні функціональних особливостей інших дискурсивних маркерів цієї групи.

Література

1. Бацевич Ф. Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія] / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Тён Адрианус ван Дейк; [пер. с англ. В. В. Петрова]. М.: Прогресс, 1989. 312 с.
3. Засекін С. В. Дискурсивні маркери когерентності англomовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Сергій Васильович Засекін. – К., 2001. – 20 с.
4. Blakemore D. Discourse and Relevance Theory / Diana Blakemore // The Handbook of Discourse Analysis / [eds. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton]. – Malden: Blackwell Publishing, 2003. – P. 100–118.
5. Frazer B. Discourse Markers across Language / Bruce Frazer // Pragmatics and Language Learning: Monograph Series. – University of Illinois. – 1993. – Vol. 4, P. 1–16.
6. Schiffrin D. Discourse Markers / Deborah Schiffrin. – N.Y.: Cambridge Univ. Press, 1996. – 364 p.

7. Schiffrin D. Discourse Markers: Language, Meaning and Context / Deborah Schiffrin // The Handbook of Discourse Analysis / [eds. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton]. – Malden: Blackwell Publishing, 2003. – P. 54 –75.

Довідники

8. LDCE. Longman Dictionary of Contemporary English: New Edition. – Harlow: Longman, 1987. – 1229 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

9. Grisham J. The Broker / John Grisham. – N.Y.: Doubleday, 2005. – 307 p.

10. Grisham J. Playing for Pizza / John Grisham. – N.Y.: A Dell Book, 2007. – 308 p.

11. Krentz J. All Night Long / Jane Ann Krentz. – N.Y.: Jove Books, 2006. – 359 p.

12. Lescroart J. Nothing but the Truth / John Lescroart. – N.Y.: A Signet Book, 2001. – 452 p.

13. Segal E. The Class / Erich Segal. – N.Y.: Bantam Books, 1985. – 531 p.